

Mítt frælsi – kosta hvat, tað kosta vil

Frælsi. Rætturin til frælsi. Mín rættur til frælsi. Hetta hugtak og hesar framsagnir ferðast stöðugt við politisku vindunum í einum fólkaræði – og við góðari orsök

Eftir Sigrí M. Gaíni, ph.d.-lesandi í politiskari filosofi á Fróðskaparsetri Føroya og Roskilde Universitet

Frælsið er sjálv grundsúlan undir fólkaræðinum. Fyrst politiska frælsið, síðani persónliga frælsið. Ein hugsjón, sum í roynd og veru bert kann røkkast við at fremja javnstøðu ímillum borgarar. Tekur tú javnstøðuna burtur, hvørur frælsið hjá tí borgaranum, ið er fyri vanbýtinum í somu stund, sum javnstøðan verður skerd. Og fólkaræðið snýr seg jú um, sum hugtakið sjálvt avdúkar, alt fólkið; allar borgarar – og harvið frælsið hjá øllum borgarum.

Vit hava sæð – og síggja í verandi løtu – borgarar í ymiskum londum ganga mótmælisgongur til tess at mótmæla krøvum og tilmælum, sum myndugleikarnir hava sett við tí endamáli at minka um koronusmittuna. Mótmælisfólkini krevja sín persónliga rætt til frælsi, sum eftir teirra tykki í stuttum merkir at sleppa at liva, sum teimum lystir – uttan serstök atlit til onnur, eitt nú borgarar, ið eru serliga útsettir, verða teir smittaðir av koronu.

DEMOKRATISK ANALFABETISMA

Tað er ein misskiljing – ein rong niðurstøða – at samanbera skilagóð krøv frá myndugleikum okkara (til tess at forða fyri smittu) við kúgandi atburðin hjá einaveldum.

Tó er tað júst hetta, sum mangir vesturlenskir borgarar í løtuni gera. Teir kenna seg kúgaðar og hóttar av umboðandi politikarum sínum orsakað av koronu-krøvunum, ið verða sett hvørjum einstøkum borgara. Talan er um borgarar úr m.a. Týsklandi, Fraklandi, Danmark og USA.

Rørslurnar, ið mótmæla koronutilmælum og -krøvum við teirri grundgeving, at tey hava rætt til persónligt frælsi, vitna um eina “demokratiska analfabetismu”; tey kenna sín rætt til persónligt frælsi, men eru í aðrar mátar fákunnug, tá ið umræður fólkaræðishugsanina. Hetta fær tey at síggja heimin svart/hvítan, uttan fjølbroytni, og soleiðis sæð minna tey um aðrar víðgongdar bólkar, ið halda seg

hava “sannleikan” á sínari síðu. Hesin hugburður kann í ringasta føri vera vandamikil.

Frælsi og javnstøða – og mildleiki

Vit eru ikki øll líka; langt ífrá. Vit hava ymiskar dygdir, ymiskar eiginleikar og ymiskar fortreytir, men eitt liberalt fólkaræði má sambært grundreglu byggja á politiskt og persónligt frælsi fyri allar borgarar – og til at røkka hesum máli má javnstøðan áhaldandi vigast ímóti frælsinum.

Tað allarfyrra fólkaræðið, sum vit vita um, setti politikarin Kleisthenes á stovn í Grikkalandi ár 507 f.Kr. Hetta var ein stýrskipan, ið setti tvey virði hægst, og ja, hesi vóru frælsi og javnstøða.

Á einum triðja plássi í grikska fólkaræðinum kom virðið mildleiki. Eitt virði, sum vit mugu ásanna langt síðani er farið í gloymbókina. Onkur flennur kanska kaldliga at hesum og hugsar, at eitt tilíkt virði ikki hoyrir heima í einari politiskari skipan; at mildleiki er nakað, sum menniskju kunnu vísa hvør øðrum í persónligum sambondum – men at tað er púra óhóskandi í politiskum kjaki.

Í upplýsingartíðini síggja vit hetta triðja virðið endurspeglad í franska hugtakinum “fraternité” ella á føroyskum “brøðralag”: eitt

hugtak, sum tíverri eisini má sigast at vera vorðið meira ella minni sálðað frá og burturgloymt. Vit minnst tað fyrsta: “liberté” (frælsi), og so dánt tað næsta: “égalité” (javnstøða).

Spurningurin er, um tað fyrsta í roynd og veru er tað einasta, sum stendur livandi eftir í huganum? Og um tað hevur gingist so illa í hond, at okkara ímyndan av fólkaræðinum sum frá er liðið, er tódnað til bert at fevna um okkara persónliga rætt til frælsi – uttan atlit til frælsið hjá samborgarum okkara?

EGOISMA OG FÓLKARÆÐI

Koronu-kreppan hevur í øllum førum týðiliga víst okkum dømi um eina tilíka áskoðan og eitt tilíkt rák. Tá ið borgarar rópa um “sín” demo-

kratiska rætt til frælsi, kosta hvat, tað kosta vil, er boðskapurin klárur: fólkaræðið er vorðið ein avlagað mynd, grundað á egoismu.

Tíbetur umboða nevndu rørslurnar ikki meirilutan í okkara samfeløgum, langt ífrá, men rákið sær tó út til at vera vaksandi og tí hevði verið skilagott at hugsa um loysnir hesum viðvíkjandi, m.a. við meiri upplýsing um fólkaræðið og tess bygnað, eitt nú í skúlunum.

Ein hin kendasti stjórnmálafrøðingurin í heimssøguni, Charles de Montesquieu (1689-1755), kann so hóskandi fáa seinasta orðið í hesum sambandi:

“L’ amour de la Démocratie est celui de l’ égalité” ella á føroyskum: “Kærleiki til fólkaræðið er kærleiki til javnstøðu”.

Mótmælisgongur hava verið og eru kring heimin ímóti myndugleikatiltøkum at forða koronusmittu. Onkur hevur samanborið við rørsluna Anti-Mask League of San Francisco, sum stríddist ímóti almenna maskukravinum, tá “spanska sjúka” gekk í 1918. Her eru tað mótmælisfólk í Queen’s Park í Toronto í Kanada, sum krevja, at koronutiltøkini verða sett úr gildi. (Mynd: wikimedia)